

[Současný stav spolupráce ve vzdělávání mezi veřejnými knihovnami a školami - výsledky celostátního průzkumu z roku 2019 \[1\]](#)

Autor:

- [MAZÁČOVÁ, Pavlína](#) [2], [PILLEROVÁ, Vladana](#) [3], [RICHTER, Vít](#) [4]

Číslo:

- [2020, ročník 29, číslo 1](#) [5]

Rubrika:

- [Průzkumy](#) [6]

Klíčová slova:

- [průzkumy](#) [7], [role knihoven](#) [8], [vzdělávání v knihovnách](#) [9]

V období květen/červen 2019 proběhlo dotazníkové šetření, které bylo zaměřeno na zmapování současného stavu spolupráce knihoven a škol ve vzdělávání. Dotazník je jednou z priorit, které byly formulovány na schůzce na resortní úrovni za účasti zástupců Ministerstva kultury, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, SKIP a SDRUK, kterou se podařilo uskutečnit na jaře roku 2019. Cílem snah je zajistit rovnocenné postavení knihoven při spolupráci se školami ve vzdělávání a intenzivnější zapojení knihoven do procesu vzdělávání a celoživotního učení.

Výsledkem zmíněného jednání byla formulace těchto priorit spolupráce obou ministerstev ve vztahu ke společným aktivitám škol a knihoven:

- začlenění vzdělávacích aktivit v knihovnách do odpovídajících částí rámcových vzdělávacích programů škol;
- legislativní řešení podpory rozvoje spolupráce knihoven a škol;
- zlepšení možností využívání dotačních programů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy knihovnami pro rozvoj spolupráce se školami v oblasti vzdělávání;
- provedení průzkumu v knihovnách a školách ke zmapování současného stavu vzájemné spolupráce.

Výše uvedené aktivity jsou součástí procesu koncipování a následného podepsání Memoranda o spolupráci knihoven a škol mezi Ministerstvem kultury a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, na němž v současnosti pracuje pracovní skupina k tomu zřízená.

Účastníci průzkumu

Dotazník byl určen všem typům knihoven, v naprosté většině byly nakonec respondenty knihovny veřejné (měst, obcí a krajů). Jak ukazuje tab. 1, do průzkumu se zapojilo celkem 841 knihoven a poboček. Drtivá většina z nich jsou veřejné obecní, městské či krajské (821), celkem 20 knihoven v průzkumu bylo specializovaných (převážně šlo o muzejní a vysokoškolské knihovny). Dotazník mohly také samostatně vyplňovat pobočky knihoven. Z celkového počtu 841 knihoven vyplnilo průzkum 138 poboček (16 %).

Tab. 1: Počty knihoven a poboček zúčastněných v průzkumu

Velikost	Knihovna	Pobočka	Celkem
do 500 obyv.		53	3
501–1 000 obyv.		97	2
1 001–3 000 obyv.		235	8
3 001–5 000 obyv.		90	4
5 001–10 000 obyv.		99	14
10 001–20 000 obyv.		44	13
20 001–40 000 obyv.		36	17
nad 40 000 obyv.		23	75
krajská knihovna		6	2
specializovaná knihovna		20	0
Celkem	703	138	841

Aktivity knihoven pro školy

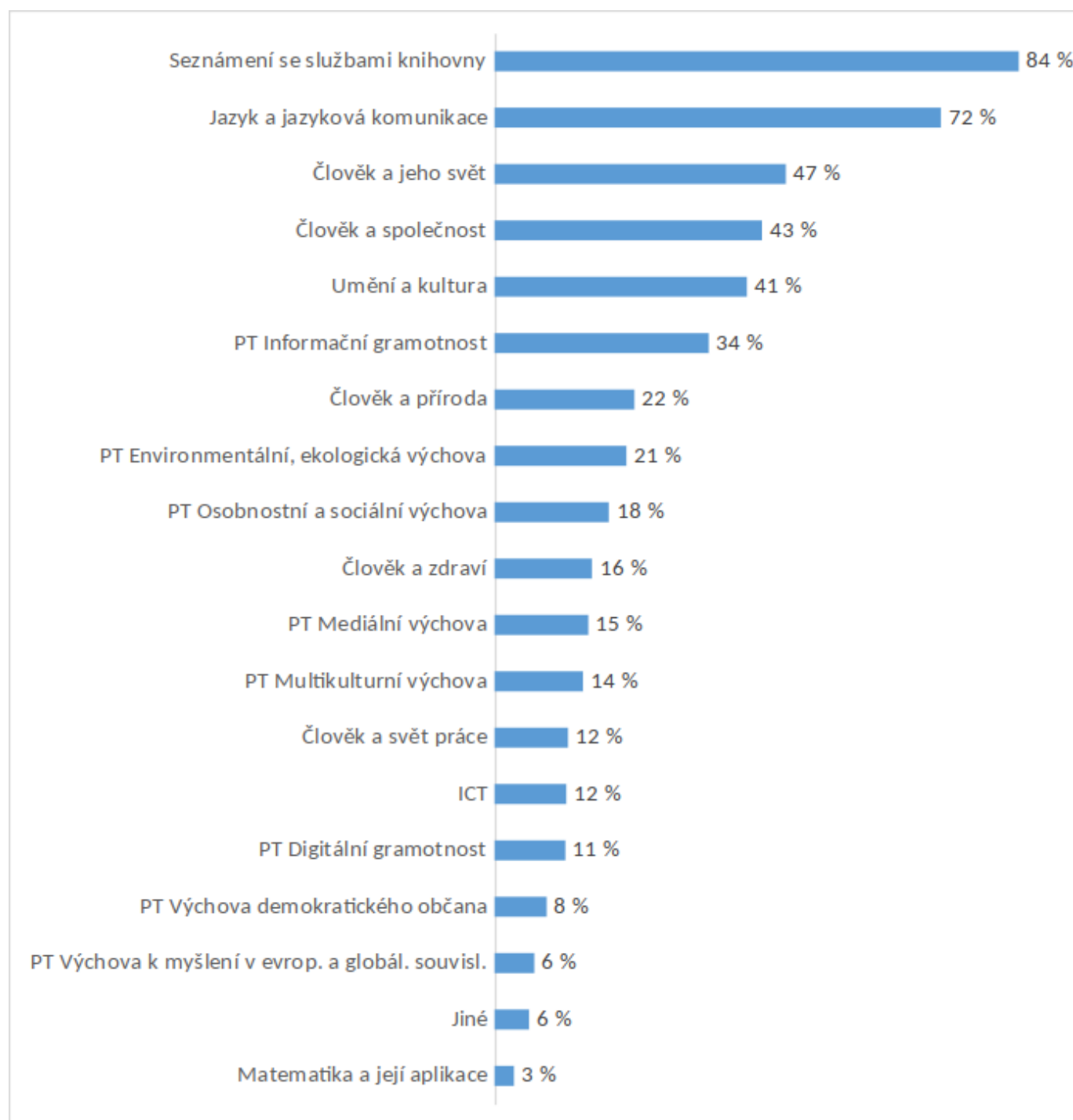
Celkový objem vzdělávacích aktivit knihoven a poboček zúčastněných v průzkumu činil přes 50 tisíc akcí za rok, přesně 50 546 akcí. Nejvíce jich uskutečnily knihovny a pobočky ve městech nad 40 tisíc obyvatel, z nichž každá za rok uspořádala průměrně 614 akcí, celkově přes 14 tisíc akcí, a skupina knihoven v městech s 20–40 tisíci obyvateli (průměrně 304 akcí ročně na knihovnu, celkem téměř 11 tisíc akcí).

Největší část knihoven (26 %) spolupracuje se školami jednou (či dvakrát) měsíčně. Poměrně hodně knihoven (24 %) uvedlo, že s knihovnami spolupracuje spíše nepravidelně. To znamená nejčastěji

několikrát za pololetí, případně podle zájmu a potřeb školy. Téměř pětina knihoven (19 %) pak spolupracuje se školami v místě několikrát týdně. Jednorázově, např. při událostech jako Pasování čtenářů, Týden knihoven aj., spolupracuje se školami 11 % knihoven. Stejně procento knihoven spolupracuje se školami jednou týdně.

Knihovny měly označit, kterým tématům se při vzdělávacích akcích se školami věnují. Témata byla rozdělena podle vzdělávacích oblastí a průřezových témat (PT) vyučovaných ve školách podle rámcových vzdělávacích programů. Z grafu 1 je zřejmé, že největší procento knihoven (84 %) pořádá pro školy vzdělávací program na téma Seznámení se službami knihovny. Dále se knihovny profilují především v oblasti Jazyk a jazyková komunikace, tématech Člověk a jeho svět a Člověk a společnost a také Umění a kultura. Informační gramotnost, tedy téma, které by pro knihovny mělo být prioritní, zařazuje do svých lekcí pro školy pouze 34 % knihoven. V průřezovém tématu Mediální výchova vzdělává 15 % knihoven, v tématech Digitální gramotnost a ICT pak ještě méně knihoven.

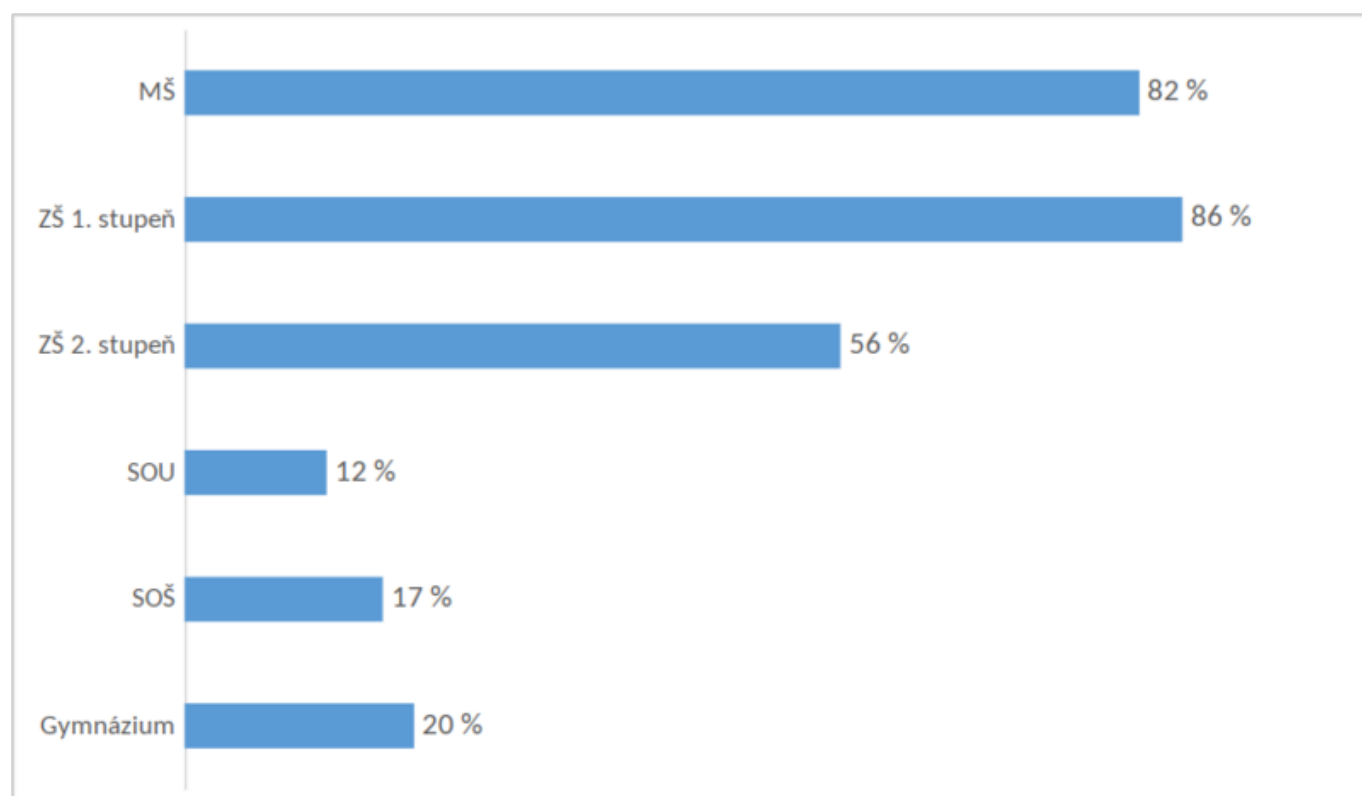
Graf 1: Procento knihoven, které pořádají vzdělávací akce na uvedené téma

[10]

Graf 2 ukazuje, že nejčastěji knihovny pořádají své lekce pro 1. stupeň základních škol (86 % knihoven) a mateřské školy (82 %), s 2. stupněm základních škol spolupracuje nadpoloviční většina knihoven (56 %). Naopak spolupráce se školami sekundárního vzdělávání (učiliště, střední odborné školy) není příliš častá. S tímto typem škol logicky spolupracují knihovny ve větších městech, kde takové školy jsou. Se středními školami typu gymnázia či lycea spolupracuje 20 % knihoven. S ostatními středními školami spolupracuje ještě méně knihoven a nejmenší míra spolupráce probíhá s učilišti (12 % knihoven).

Graf 2: Spolupráce knihoven s typem školy (% knihoven)

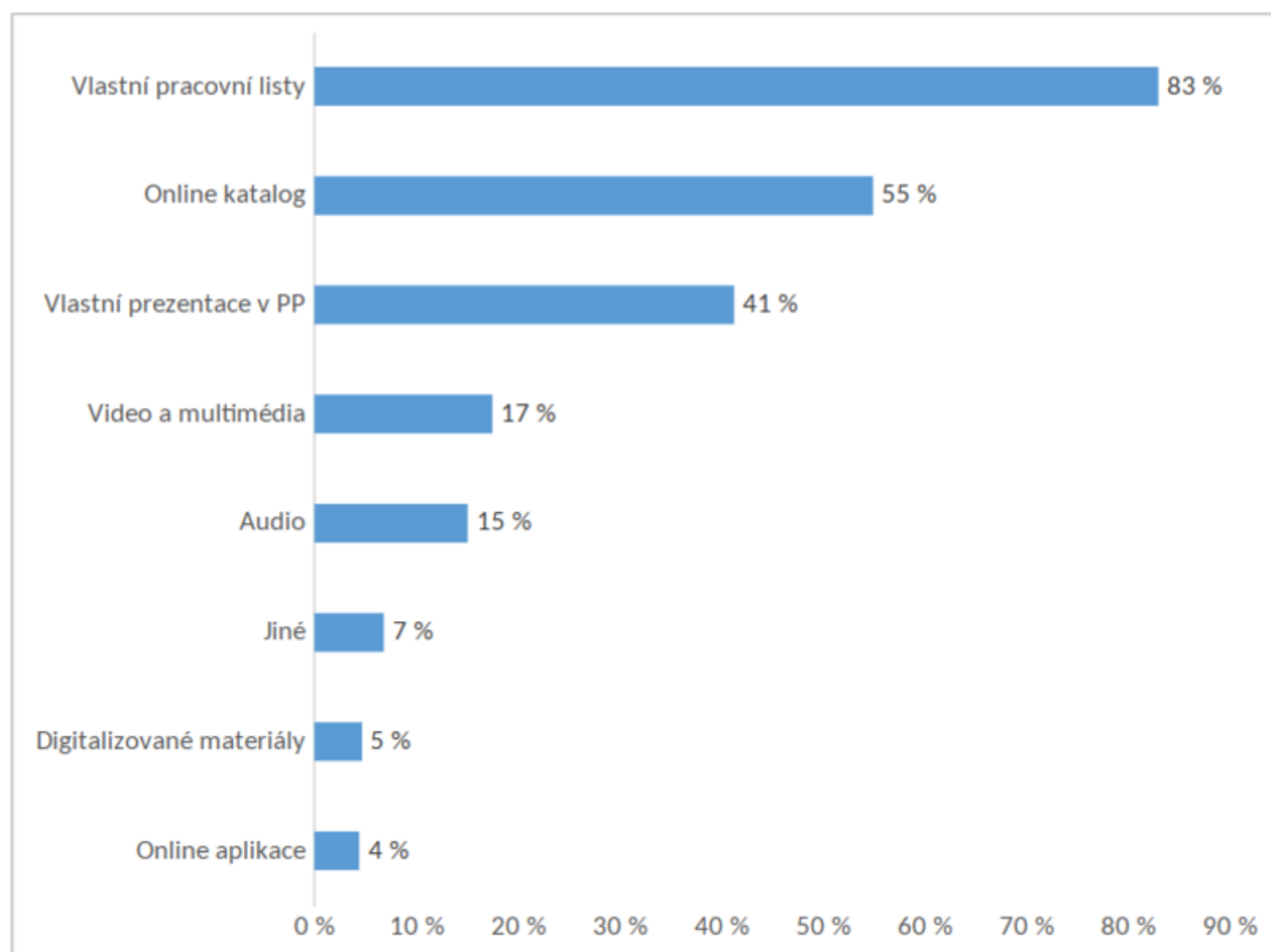

[11]

Styl vedení knihovnických lekcí

Obecně platí, že standardní didaktickou součástí vzdělávacích programů knihoven pro školy jsou pracovní listy, powerpointové prezentace, online katalogy a databáze, viz graf 3. S rostoucí velikostí knihovny se zvětšuje pestrost používaných prostředků – audio, audiovizuální a multimediální prostředky, spíše výjimkou je uplatnění online aplikací a digitálních materiálů.

Graf 3: Pomůcky používané knihovnami při vzdělávacích aktivitách

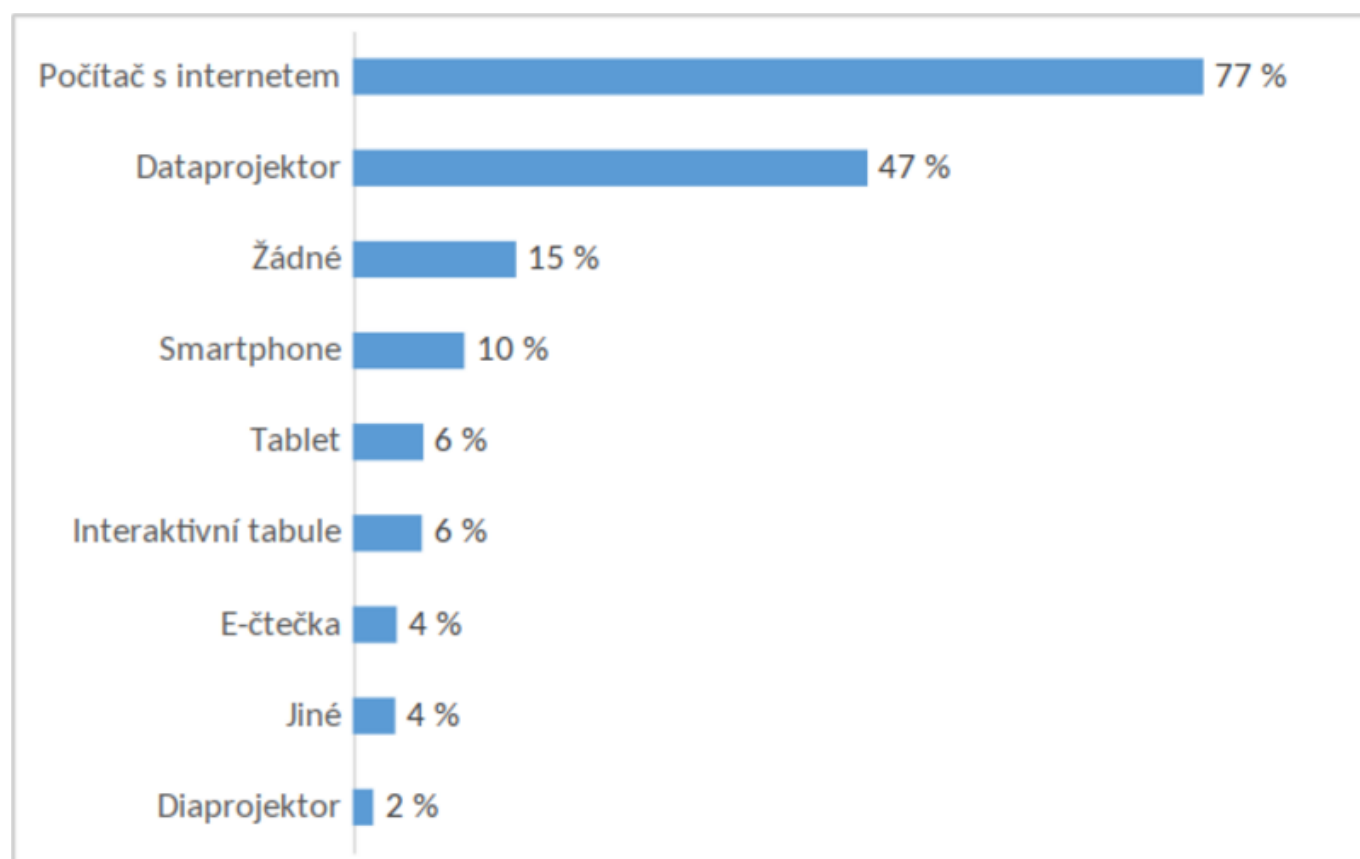

[12]

V knihovnách probíhá vzdělávání spíše tradiční formou výuky, v níž učící knihovník/knihovnice vede přednášku výkladem (85 % knihoven), případně využije služeb lektora (53 %). Další rozšířenou výukovou formou je učební činnost ve skupinách (62 %) a v knihovnách hojně využívaná metoda rukodělných činností (51 %). Co se týče inovativních metod výuky, jakými jsou metoda převrácené třídy, výuka metodami kritického myšlení aj., knihovny je bohužel využívají minimálně. Vzhledem k tomu, že knihovny usilují o to, aby byly respektovány jako neformální vzdělávací instituce a vzdělávací partner škol, je žádoucí, aby posílila nabídka inovativních výukových metod ve vzdělávacích programech knihoven.

Z grafu 4 je patrné, že nejčastějším technologickým nástrojem při výuce je počítač s internetem (77 % knihoven), i když jeho využití neplatí absolutně – v menších knihovnách je jeho využití menší. Používání dataprojektoru je v celkovém pohledu používáno téměř v polovině knihoven (47 %); také zde je jeho využití častější ve větších knihovnách. Žádné informační technologie nevyužívá ve vzdělávacích programech pro školy 15 % knihoven; jedná se především o nejmenší knihovny. Technologie jako smartphone, tablet, interaktivní tabule nebo e-čtečka jsou knihovnami využívány v malém měřítku. Získaná data potvrzují jistou konzervativnost v přístupu knihoven k využívání moderních technologií ve vzdělávacích aktivitách.

Graf 4: Informační technologie používané při výuce v knihovnách

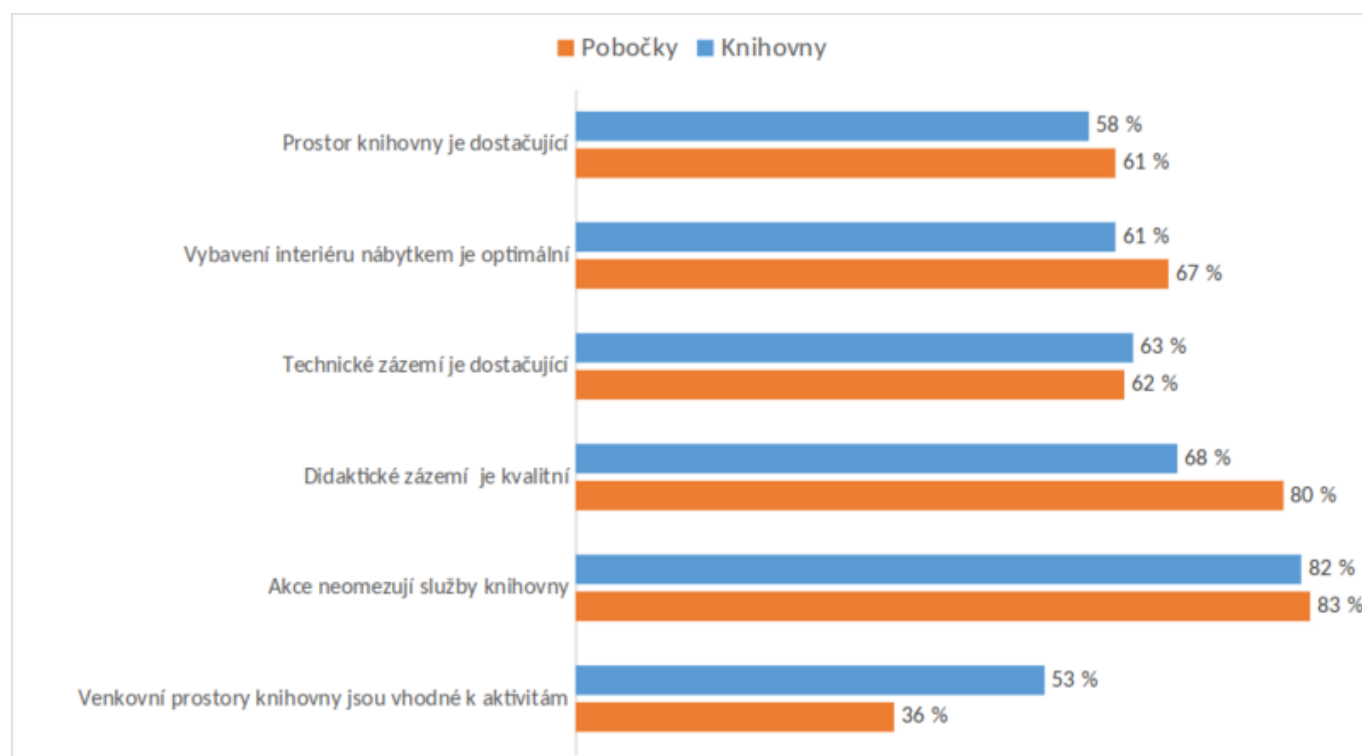

[13]

Podmínky knihoven pro realizaci aktivit

Pro realizaci vzdělávacích akcí jsou důležité prostorové či celkově provozní podmínky v knihovnách. Mohou existovat objektivní příčiny, které neumožňují knihovně pořádat akce v dostatečném či požadovaném množství a kvalitě. Cílem bylo zjistit, ve kterých oblastech a v jaké míře jsou tato omezení nejčastější. Potěšujícím je konstatování, že aktivity se školami neomezují základní služby knihoven (uvedlo 82 % knihoven). Velmi pozitivně je hodnoceno didaktické zázemí (68 % knihoven a 80 % poboček). Nadpoloviční většina knihoven (cca 60 %) hodnotí pozitivně prostorové i technické zázemí, včetně vybavení vhodným nábytkem. Podstatně méně knihoven ke svým aktivitám využívá venkovní prostory (53 % a 36 % poboček), viz graf 5.

Graf 5: Podmínky knihoven pro realizaci aktivit

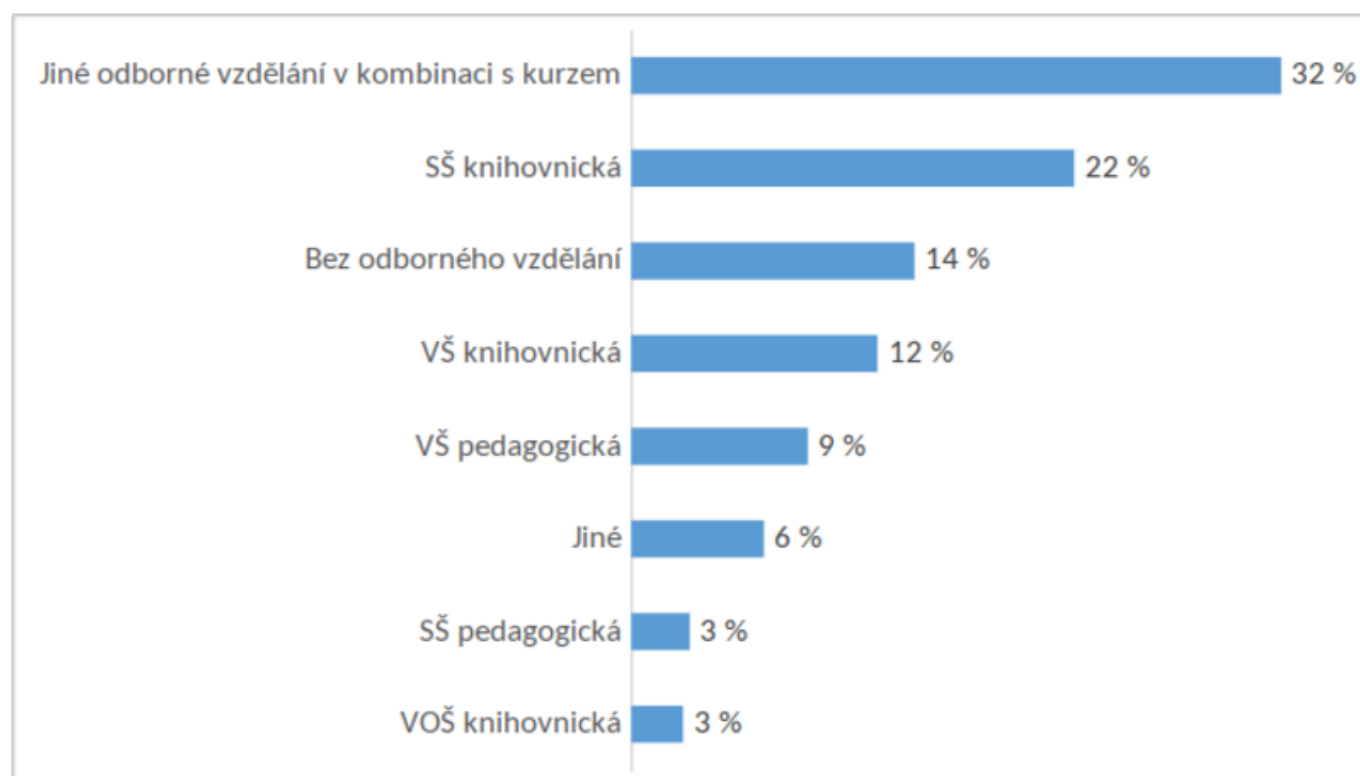
[14]

Přestože mezi knihovníky panuje obecná shoda v tom, že vzdělávací programy pro školy by se měly konat především v knihovnách, z průzkumu vyplynulo, že existuje jedna třetina knihoven, která organizuje vzdělávací akce přímo v prostoru škol. Některé knihovny mohou tímto způsobem řešit své vlastní nevyhovující prostory. Ve velké míře knihovny reagují na podmínky dané lokality a snaží se vycházet vstříc požadavkům spolupracující školy.

Pracovníci knihoven realizující vzdělávací aktivity se školami

V kontextu dotazníkového šetření se jednalo celkově o téměř dva tisíce (1 816) pracovníků, kteří realizují vzdělávací programy pro školy. Nejčastějším typem je pracovník s jiným odborným vzděláním, než je knihovnictví nebo pedagogika, který absolvoval nějaký kurz se zaměřením na vzdělávání (32 %). Následují pracovníci se střední knihovnickou školou (22 %) a dále pracovníci s vysokoškolským vzděláním knihovnickým a pedagogickým, viz graf 6.

Graf 6: Odbornost knihovníků realizujících akce se školami

[15]

Pokud se týká stanovení ideálních odborných kompetencí pracovníků knihovny, kteří realizují vzdělávací aktivity se školami, požaduje největší část respondentů kombinaci knihovnického a pedagogického vzdělání (31 %), velká část také požaduje pedagogické vzdělání (27 %). Pouze 10 % respondentů preferuje knihovnické vzdělání.

Překážky a příležitosti ve spolupráci knihoven a škol

Nejčastěji vidí knihovny překážky ve spolupráci se školami na své straně především v nedostatečných personálních kapacitách, nevyhovujících prostorových podmínkách knihovny, ale také v nedostatečných kompetencích a kvalifikaci pracovníků knihoven, případně v nedostačujícím vybavení knihoven. Na straně škol vnímají jako největší překážky nedostatečné časové možnosti škol. Knihovny se domnívají, že školy jsou různými vzdělávacími akcemi přesycené a na spolupráci s knihovnou jim již nezbyvá čas. Častým problémem je podle knihoven nezájem škol o spolupráci. Problematickou spolupráci podle knihoven často způsobuje skutečnost, že vzdělávací programy realizované v knihovně nejsou zakotveny jako povinná či doporučená součást obsahu rámcových nebo školních vzdělávacích programů škol. Další překážku představuje vedení škol, které považuje vzdělávací programy v knihovně za mimoškolní aktivity, a učitelé si každou vyučovací hodinu strávenou se žáky v knihovně musejí nahradit. Jako další překážky uvedly knihovny špatnou komunikaci se školou, existenci školní knihovny, případně skutečnost, že knihovna není školou vnímána jako rovnocenný partner v oblasti vzdělávání žáků.

Na straně zřizovatele knihovny je pak podle knihoven nejčastější překážkou spolupráce knihovny a školy nedostatečné financování knihovny obecně, případně nedostatečné financování jejich prostor, vybavení a mezd pracovníků knihovny. Na straně legislativy vidí knihovny největší problém v tom, že knihovny nejsou definovány a ani obsaženy jako aktér vzdělávacích témat ve znění aktuálních klíčových kurikulárních dokumentů českého školství – rámcových vzdělávacích programů (RVP). Tato skutečnost samozřejmě ovlivňuje některé pedagogy a vedení škol v tom, že nemají zájem s knihovnami spolupracovat. Další omezení vidí knihovny ve směrnici GDPR a autorském zákonu.

Příležitosti na své straně vidí knihovny především ve zlepšení nabídky vzdělávacích aktivit pro školy, ve zlepšení prostorových podmínek a vybavení knihovny, celkově ve zlepšení spolupráce se školami,

poskytování kvalitního knihovního fondu, zakládání čtenářských klubů apod. Na straně škol je podle knihoven třeba především povzbudit zájem o spolupráci a využívání knihoven, prosazovat tvorbu projektů se školami, které zahrnují využívání knihoven, tvorbu metodik s knihovníky a sdílení zkušeností.

Zpráva z průzkumu je umístěna na [stránkách Knihovnického institutu NK ČR \(na portálu Informace pro knihovny\) v sekci Statistika, dokumenty](#) [16].

Analogický průzkum by měl proběhnout v roce 2020 také ve školách. Výsledky obou průzkumů pak budou sloužit jako podklad pro zlepšení a prohloubení spolupráce knihoven a škol při vzdělávání dětí a mládeže.

URL zdroje: <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2020-rocnik-29-cislo-1/soucasny-stav-spoluprace-ve-vzdelavani-mezi>

Odkazy

[1] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2020-rocnik-29-cislo-1/soucasny-stav-spoluprace-ve-vzdelavani-mezi>

[2] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/mazacova-pavlina>

[3] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/pillerova-vladana>

[4] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/richter-vit>

[5] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2020-rocnik-29-cislo-1>

[6] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/pruzkumy>

[7] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/pruzkumy>

[8] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/role-knihoven>

[9] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/vzdelavani-v-knihovnach>

[10] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/664/pillerova1.png>

[11] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/664/pillerova8.png>

[12] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/664/pillerova3.png>

[13] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/664/pillerova4.png>

[14] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/664/pillerova5.png>

[15] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/664/pillerova6.png>

[16] <https://ipk.nkp.cz/statistika-pruzkumy-dokumenty/pruzkumy/spoluprace-knihoven-a-skol>